

GWERTHUSIAD O RAGLEN ESGYN

Cam 1: Rhesymeg Model Esgyn Crynodeb

1. Cefndir

- 1.1 Ym mis Mawrth 2015, comisiynodd Llywodraeth Cymru gwmni Wavehill i gynnal gwerthusiad o Raglen Esgyn (*Lift Programme* yn Saesneg). Mae Rhaglen Esgyn wedi'i chynllunio i ymateb i Gynllun Gweithredu Trechu Tlodi 2013 Llywodraeth Cymru; sef, yn benodol, ymrwymiad i gynnig 5,000 o gyfleoedd hyfforddi a chyflogaeth erbyn diwedd 2017 i bobl sy'n byw ar aelwydydd sy'n ddi-waith yn yr hirdymor. Cynigir y Rhaglen mewn naw ardal, yn seiliedig ar ddeuddeg Clwstwr Cymunedau yn Gyntaf ledled Cymru. Ym mhob ardal lle ceir y Rhaglen mae timau bach o froceriaid swyddi wedi'u recriwtio i gynorthwyo oedolion o oedran gweithio sy'n byw ar aelwydydd di-waith hirdymor (h.y. cartrefi sydd wedi bod allan o waith ers o leiaf chwe mis).
- 1.2 Mae cyfranogwyr cymwys yn ymuno â'r rhaglen yn wirfoddol, gyda'r broceriaid yn asesu eu dyheadau i gael swydd, hyfforddiant neu addysg ac yn eu cynorthwyo i ddatblygu cynlluniau (gweithredu) datblygiad personol er mwyn rhoi strwythur iddynt gyrraedd cyflogaeth. Mae'r broceriaid yn canfod cyfleoedd hyfforddiant a chyflogaeth addas yn lleol yn seiliedig ar gynllun gweithredu'r cyfranogwr, tra bod adrannau Llywodraeth Cymru, cyrff cyhoeddus ac eraill yn nodi cyfleoedd addas yn genedlaethol i gyfranogwyr gymryd rhan ynddynt.
- 1.3 Roedd yr ardal gyntaf i weithredu Rhaglen Esgyn wedi dechrau ar ei gwaith ym mis Ionawr 2014. Lanswyd y Rhaglen yn ffurfiol ym mis Mawrth 2014, a dechreuodd yr olaf o'r naw ardal weithredu yn Haf 2014. Cytunodd y Gweinidog Cymunedau a Threchu Tlodi yn ddiweddar ar gyllideb i'r Rhaglen ar gyfer 2016-17 a 2017-18 er mwyn galluogi'r Rhaglen i barhau hyd at fis Mawrth 2018.

2. Amcanion a dull methodolegol

2.1 Dyma ddau amcan cyffredinol y gwerthusiad:

- (i) Asesu sut y mae'r Rhaglen wedi cael ei sefydlu ym mhob un o'r naw ardal a sut y mae'n cael ei gweithredu yno; a
- (ii) Rhoi syniad o'i heffeithiolrwydd wrth helpu cyfranogwyr i ddod o hyd i waith neu i wneud gweithgareddau sy'n rhoi hwb sylweddol i'w rhagolygon swydd.

2.2 Cynhelir y gwerthusiad mewn tri cham, a'r cam cyntaf yn canolbwyntio ar ddeall y model rhesymeg sydd wrth wraidd rhaglen Esgyn. Hynny yw, profi i ba raddau y mae Esgyn yn seiliedig ar 'theori newid' credadwy ac i ba raddau y mae'n cydymffurfio â'r model hwn yn yr ardaloedd sy'n gweithredu'r Rhaglen.

2.3 Roedd yr ymchwili yn cynnwys:

- Ymchwili desg ar y cyd-destun polisi a strategol y mae Rhaglen Esgyn yn gweithredu ynddo ac adolygiad llenyddiaeth o'r hyn sy'n cyfrannu at ein dealltwriaeth o fod heb waith.
- Ymgynghoriadau cwmpasu gyda'r rheiny sy'n ymwneud â'r cynllunio a'r gweithredu cychwynnol ar y rhaglen, yn ogystal â'r Rheolwyr Clwstwr a'r Uwch Froceriaid/Mentoriaid sy'n rhan o'i darparu.
- Datblygu model rhesymeg y rhaglen gan ystyried y rhagdybiaethau allweddol sy'n gysylltiedig â'i gweithredu.

3. Crynodeb o'r Canfyddiadau

3.1 Mae Rhaglen Esgyn yn cynnig allgymorth fel elfen ganolog i'r model. Mae cyfranogwyr cymwys yn ymuno â'r rhaglen yn wirfoddol a'r broceriaid yn asesu eu dyheadau i gael swydd, hyfforddiant neu addysg ac yn eu helpu i ddatblygu cynlluniau datblygu personol er mwyn rhoi strwythur iddynt gyrraedd cyflogaeth. Mae broceriaid yn canfod cyfleoedd hyfforddiant a chyflogaeth addas yn lleol, tra bod adrannau Llywodraeth Cymru, cyrff cyhoeddus ac eraill yn nodi cyfleoedd addas yn genedlaethol i gyfranogwyr gymryd rhan ynddynt.

3.2 Mae hyblygrwydd yn elfen bwysig arall o'r ffordd y mae'r Rhaglen yn gweithio. Mae pob ardal sy'n cynnig Rhaglen Esgyn yn cael yr hyblygrwydd i'w rhoi ar waith mewn ffordd sy'n adlewyrchu amgylchiadau lleol. Mae'r model hefyd yn elwa o gael amrywiaeth o gefnogaeth, yn enwedig o ran ehangder y cyfleoedd cyflogaeth a hyfforddiant a gynigir yn ogystal â defnyddio'r Gronfa Rhwystrau er mwyn ymateb i unrhyw broblemau penodol sy'n codi.

3.3 Bwriad model Esgyn yw mynd i'r afael â'r amryw o effeithiau andwyol sy'n deillio o ddiweithdra ac anweithgarwch economaidd, gan gynnwys llai o incwm, risg uwch o dlodi ac amddifadedd materol. Mae hefyd yn adeiladu ar y syniad fod pecyn cymysg o gefnogaeth a chymorth, wedi'i deilwra i anghenion yr unigolyn, yn hollbwysig ar gyfer llwyddiant mewn rhaglenni o'r math hwn.

Targed Esgyn yng nghlystyrau Cymunedau yn Gyntaf

3.4 Mae targedu darpariaeth yng Nghlystyrau CyG yn ymwneud â'r berthynas gref a

adroddwyd rhwng aelwydydd di-waith a'r nifer sy'n hawlio budd-daliadau sy'n gysylltiedig â chyflogaeth (sydd fel arfer yn uwch yng Nghlystyrau CyG). Yn ogystal, mae gweithredu'r rhaglen drwy Glystyrau CyG yn cynnig cryn dipyn o effeithlonrwydd gan fod yno seilwaith cymunedol defnyddiol i adnabod ac ymgysylltu â grwpiau targed. Mae cydreddeg â chlystyrau hefyd yn cynnig mynediad i amrywiaeth o weithgareddau cydategol, sy'n ehangu'r hyn y gellir ei gynnig i gyfranogwyr a hwythau'n debygol o fod â nifer o rwysterau cymhleth yn cyfyngu ar eu gallu i symud tuag at neu i gyflogaeth. Mae'r dull yn dibynnu'n drwm ar ryngweithio effeithiol rhwng Rhaglen Esgyn, timau'r Clystyrau ac eraill sy'n darparu gwasanaethau. Ymddengys mai cysylltiadau gwael rhwng gwasanaethau a gwasanaethau sydd wedi'u hintegreiddio'n wael yw'r risgiau pennaf i gyflawni Rhaglen Esgyn yn llwyddiannus.

- 3.5 Mae cyflwyno Cymunedau am Waith yn ardaloedd y Clystyrau yn cynnig cyfle pellach ar gyfer integreiddio effeithiol, o'i weithredu'n llwyddiannus, neu ar gyfer cystadleuaeth, os yw'r ardal y cyflenwir y Rhaglen ynddi yn dioddef o ryngweithio aneffeithiol. Mae defnyddio system brysbennu i neilltuo trigolion i'r cymorth mwyaf priodol ar y cysylltiad cyntaf â hwy yn adlewyrchu cydweithio cadarnhaol ymhlith darparwyr. Er bod hyn yn ymddangos yn ffordd hynod effeithiol o drin y cysylltiad cyntaf â thrigolion, nid yw'n bosibl oni bai bod cytundeb ar y cyd rhwng darparwyr gwasanaethau ynghylch priodoli canlyniadau a deilliannau ar draws rhaglenni neu wasanaethau.
- 3.6 Roedd y dyfarniad i roi cyllid Esgyn i'r Clystyrau yn seiliedig ar nifer o ffactorau. I rai Clystyrau, mae'r cyllid yn rhoi modd profi model Esgyn mewn sefyllfaoedd demograffig gwahanol. Er bod ffactorau amrywiol yn debygol o fod yn ddylanwadol, mae ymchwil wedi nodi bod perfformiad yn gysylltiedig â chryfder y berthynas ag eraill sy'n darparu cymorth yn ogystal ag â chyflogwyr a darparwyr hyfforddiant a all gynnig cyfleoedd i'r grwpiau hyn.

Rôl y Brocer/Mentor

- 3.7 Mae'r model yn rhoi cyfrifoldeb trwm ar rôl y Brocer/Mentor ym mhob ardal y cynigir y Rhaglen ynddi. Mae meithrin a chynnal perthynas gref â'r grŵp targed yn dibynnu arnynt. Mae eu rôl yn gofyn am y gallu i feithrin elfen o ymddiriedaeth gyda chyfranogwyr, i nodi neu sylwi ar anghenion cymhleth ac i ymateb i'r anghenion hyn. Maent hefyd yn meithrin perthynas â'r seilwaith cymorth, er mwyn sicrhau bod y gwaith broceru cymorth yn briodol i anghenion/amcanion y cyfranogwr. Er eu bod wedi llwyddo i ymateb i'r her hon hyd yn hyn, mae'r cyfyngiadau ar adnoddau staffio yn risg i barhad y gefnogaeth ym mhob ardal petai unrhyw newid ymhlith staff.

Ymgysylltu yn wirfoddol

- 3.8 Mae Rhaglen Esgyn yn dibynnu ar ymgysylltiad gwirfoddol, a thrwy hynny mae'n rhoi pwyslais mawr ar y rhagdybiaeth bod pobl eisiau gweithio. Mae hefyd yn rhagdybio bod y cyfleoedd sydd ar gael i gyfranogwyr yn cyd-fynd â'u diddordebau a'u hanghenion, a bod cymryd rhan yn y cyfleoedd hyn yn eu cynorthwyo i gael gwaith cynaliadwy. Mewn rhai ardaloedd mae tystiolaeth o ddifffyg cyfatebiaeth rhwng cyflenwad y cyfleoedd sydd ar gael a natur y cyfleoedd y mae cyfranogwyr yn gofyn amdano. Mae'n aneglur i ba raddau y mae'r diffyg cyfatebiaeth hwn yn bodoli, felly bydd ymchwil pellach yn rhoi cipolwg defnyddiol i batrymau'r galw gan gyfranogwyr.
- 3.9 Er gwaethaf rhywfaint o dystiolaeth bod diffyg cyfatebiaeth mewn cyfleoedd, mae'r

rhaglen yn perfformio'n dda, gan ragori ar y targed o ran cyfleoedd cyffredinol ac yn sicrhau cyfraddau symud i gyflogaeth sy'n uwch na'r disgwyl. Wrth i'r rhaglen fynd rhagddi, bydd yn ddiddorol monitro'r cyfraddau symud i gyflogaeth gan fod y llwyddiannau cyntaf o bosibl yn adlewyrchu'r unigolion hynny sydd yn fwy cymwys i gymryd rhan ac i elwa o Esgyn. Fodd bynnag, mae'r cymorth hirdymor a gynigir i unigolion yn debygol o gynnal y gyfradd symud a welwyd hyd yn hyn ac mae'n bosibl y bydd y rhai anoddach eu cyrraedd/eu cynorthwyo yn ymgysylltu fwyfwy â'r Rhaglen o ystyried sut y mae ei phroffil yn tyfu ym mhob ardal y mae Esgyn ar gael ynddi.

Effeithiau gorlif

- 3.10 Mae targedu aelwydydd heb waith yn hytrach nag unigolion yn tybio y bydd effeithiau gorlif yn datblygu i'r teulu. Er bod hyn yn debygol, mae'r cynnydd mewn aelwydydd di-waith wedi digwydd yn bennaf o ganlyniad i newidiadau yn natur pwy sy'n byw ar yr aelwydydd hyn, ac aelwydydd rhiant sengl yw proffil mwyaf cyffredin aelwyd heb waith. Yn yr amgylchiadau hyn, cyfyngedig fydd effeithiau gorlif o fewn y cartref ond mae'n bosibl y ceir effeithiau gorlif ehangach (i grwpiau cyfoedion a gweddill y gymuned).

Monitro data

- 3.11 Mae Llywodraeth Cymru ar hyn o bryd yn cael diweddariad misol ar nifer y cyfleoedd y manteiswyd arnynt, ynghyd â datganiad chwarterol yn manylu ar nodweddion y cyfranogwyr a'r cyfleoedd a gynigir. Mae rôl "rheolwr data" yn rhan o waith timau Esgyn, sy'n ei gwneud yn ofynnol iddynt gasglu a storio'r holl ddata am fuddiolwyr sy'n ymwneud â gweithredu'r Rhaglen. Mae pob tîm wedi llunio eu systemau a'u ffurflenni eu hunain i gasglu'r data perthnasol am bob cyfranogwr oherwydd yr arweiniad prin sydd ynghlwm â chasglu'r wybodaeth hon. O'r herwydd, mae asesu pa mor gynhwysfawr a chywir yw'r systemau monitro ym mhob ardal yn heriol. Mae diffyg cysondeb wrth gofnodi data yn creu risgiau wrth farnu pa mor effeithiol yw'r ymyriad.
- 3.12 Mae bod mewn cartref di-waith yn statws deinamig, ac mae angen ei fonitro'n barhaus gan mai dyma'r prif faen prawf i fod yn gymwys ar gyfer y Rhaglen. Mae awdit ar y systemau casglu data wedi dechrau yn ddiweddar i archwilio'r ffyrdd y mae pob tîm yn cofnodi gwybodaeth sy'n ymwneud â chymhwysedd cyfranogwr, y gweithgarwch a wnaed a deilliannau/canlyniadau. Os yw'r casglu data yn annigonol neu'n anghywir, gallai fod yn anodd pennu a yw cyfranogwr yn parhau i fod yn gymwys ar gyfer y Rhaglen ai peidio. Bydd casglu data cadarn hefyd o gymorth wrth roi cyfrif am y deilliannau a gyflawnwyd ac wrth farnu effeithiolrwydd y Rhaglen.

I gael rhagor o wybodaeth, cysylltwch â:

Dr Semele Mylona

Yr Is-adran Ymchwil Gymdeithasol a Gwybodaeth

Llywodraeth Cymru, Parc Cathays

Caerdydd, CF10 3NQ

Ebost: Semele.Mylona@wales.gsi.gov.uk

Ymchwil Gymdeithasol Llywodraeth Cymru, 28.01.2016

ISBN 978-1-4734-5138-4

© Hawlfraint y Goron 2016

Mae'r holl gynnwys ar gael dan Drwydded Llywodraeth Agored v3.0, ac eithrio pan nodir yn wahanol.

<http://www.nationalarchives.gov.uk/doc/open-government-licence/version/3/>